

МОДЕЛ ПРЕДУЗЕТНИЧКЕ БАНКЕ

Витомир Слијепчевић*

Резиме

Економски простори Републике Српске, односно Босне и Херцеговине, спадају међу најнеразвијеније просторе овог дијела Европе. Привредни систем земље оптерећен је низом слабости: економског, законодавног и социјалног карактера. У таквим условима и финансијски систем, као подсистем привредног система, реално проживљава све посљедице таквог стања.

Пословне банке Републике Српске прошле су кроз процес власничке трансформација, а тај процес у Федерацији Босне и Херцеговине је у завршној фази. Паралелно са овим процесом текао је и процес власничке трансформације привредних субјеката. Суштина тог процеса огледа се у констатацији да је дошло до приватизације ратом разрушене и несаниране привреде. Посљедице таквог стања огледају се у престанку привредне активности енормног броја предузећа, настанку великог броја радно неактивног становништва, повећању обима сиве економије и великог ризика улагања од стране пословних банака, односно других инвеститора. Предузетничке активности су недовољно стимулисане и неадекватно пропраћене како од стране државе, тако и од стране пословних банака.

Могуће рјешење за превазилажење таквог стања је у изналажењу адекватног модела предузетничке банке, која би кроз партнерски однос са државом подржала развојне пројекте микро, малих и средњих предузећа, као стратешког циља и задатка у стварању општег привредног раста Републике Српске, односно Босне и Херцеговине. Такав модел предузетничке банке, која је организована ради пружања финансијске подршке за оснивање, раст и развој микро, малих и средњих предузећа неопходан је и остварив. Она би проводила пословне активности у интересу стварања предузетничког окружења, као предуслова за стабилан

* Витомир Слијепчевић, Павловић банка Добој

привредни раст и развој, што треба да доведе привреду Републике Српске на ниво који омогућава несметан улазак земље у европске економске и друге интеграције.

С обзиром да данас, практично, не постоји пословна банка која је оријентисана на финансијску подршку оснивању, расту и развоју микро, малих и средњих предузећа, циљ овог рада је да покаже да је могуће створити адекватан модел предузетничке банке која би била у функцији развоја привредног система земље.

Кључне ријечи: привредни систем, финансијски систем, предузетништво, пословна банка, предузетничка банка, микро, мала и средња предузећа, менаџер, јемац, камата, кредит, депозит, добит, гарантни фонд, коефицијент мултипликације.

Увод

Савремени развој привредног система једне земље условљен је, прије свега, развојем финансијског система те земље. Финансијски систем чини јединство финансијског тржишта, финансијских институција и финансијских инструмената. Само ако су сва три наведена елемента финансијског система развијена може се говорити о развијеном финансијском систему. У том контексту треба посматрати улогу и значај пословних банака и пословно банкарство Републике Српске, односно Босне и Херцеговине.

Пословне банке Републике Српске прошле су кроз процес промјене власничке структуре што је резултирало смањењем броја пословних банака, повећањем свих ставки билансних позиција трансформисаних банака, укрупњавање банака, модернизација пословања и активно укључење у развој привредног система земље. Кроз све наведено треба посматрати и улогу пословних банака на повећање привредне активности, а посебно на улогу и значај банака у функцији развоја микро, малих и средњих предузећа. Банкарски сектор Републике Српске, односно Босне и Херцеговине, објективно не користи максимум својих могућности за подржавање инвестиционог циклуса који би омогућио раст и развој ових предузећа, као основе привредног раста националне економије. Не постоји предузетнички оријентисана банка, као могући модел пословне банке, која би била у тој функцији.

С обзиром на захтјеве које Европска унија ставља пред органе власти у Босни и Херцеговини, на њеном путу за улазак у ову економско-политичку асоцијацију земаља тржишног начина привређивања, намеће се потреба да област банкарства мора да прође фазу реформи свог система. Да би привредни систем Босне и Херцеговине, колико-толико,

равноправно стартао у промијењеним околностима тржишне утакмице са најразвијенијим свјетским привредама, и спремно дочекао пријем у Европску унију, неопходно је да осигура адекватан привредни раст, раст бруто друштвеног производа, значајнији раст националног дохотка по глави становника и других параметара по којима се мјери ниво економског развоја националне привреде. Остварење оваквих циљева биће много лакше настанком и развојем микро, малих и средњих предузећа.

Стање у банкарском сектору РС

Процесом приватизације пословних банака у Босни и Херцеговини привучен је велики број директних страних инвестиција у земљу. У Републици Српској¹ у приватном власништву налази се 98,5 % банкарског капитала, од чега 77 % у страном власништву. Истовремено у Федерацији Босне и Херцеговине² у приватном власништву налази се 84% банкарског капитала³, а у државном 16%.

Може се рећи да банкарски сектор Босне и Херцеговине⁴ има висок ниво ликвидности и да велики број пословних банака послује профитабилно, те да је дошло до повећања повјерења грађана у банке. Укупан ниво депозита 31.12.2005. године износио је 8.977.647.000 КМ, од чега у пословним банкама у Републици Српској 2.113.599.000 КМ, а у банкама из Федерације БиХ 6.864.048.000 КМ. Остали параметри приказани су у наредној табели:

(у 000 КМ)

	Депозити		Пласмани						Добит	
		%	Привреди	%	Становништву	%	Укупно	%		%
РС	2.113.599	23	1.235.760	31	642.645	23	1.878.405	34	11.466	11
ФБИХ	6.864.048	77	2.761.253	69	2.784.053	77	5.545.306	66	87.034	89
Укупно	8.977.647	100	3.997.013	100	3.426.698	100	7.423.711	100	98.500	100

Табела 1: Стање депозита, пласмана и добити банкарског сектора БиХ

Из датог прегледа види се стање депозита, пласмана и остварене добити у пословним банкама Босне и Херцеговине. Уочљив је несклад свих параметара између ентитета (РС и ФБиХ), што се одражава на привредни раст и развој сваког ентитета појединачно. Банкарски сектор

¹ Економска политика за 2006. годину стр.22.

² www.fba.ba; Информација о банкарском систему Федерације Босне и Херцеговине за 2005. годину стр.8.

³ Од чега у страном власништву 70,2 %,

⁴ www.abrs.ba и www.fba.ba; Информација о банкарском систему Републике Српске за 2005. годину; Информација о банкарском систему Федерације Босне и Херцеговине за 2005. годину.

Републике Српске значајно заостаје и то се рефлектује на њену привреду и заостајање у односу на привреду ФБиХ. Депозити су значајно већи од пласмана што говори о опрезу банака приликом одобравања кредита. Банкарски пласмани усмјерени су на клијенте који гарантују мали ризик и висок ниво поврата средстава, обезбијеђени су значајним колатералом, те се настоје пласирати на краatak рок⁵. Посебан опрез присутан је код финансирања start up предузећа и предузетника, односно микро, малих и средњих предузећа који тек крећу у привредну активност. Значајан износ пласираних средстава односи се на пласмане становништву, односно у потрошњу тј. 46 %. Не постоји довољно повјерења у ММСП⁶ од стране пословних банака, што доводи до неусклађеност између прилива новца и потражње за кредитима у банкарском сектору. Та неусклађеност није последица слабости банкарског сектора, већ недостатка повјерења у ММСП. Ниво отварања и опстанка оваквих предузећа је недовољан да би наведени захтјеви били оствариви. Појавни облици оваквог стања методолошки се могу синтетизовати као:

- субјективни (незаинтересованост банака за бизнис планове и друга планска акта предузетничког подухвата),
- несразмјерна цијена, висина и рочност пласмана са становишта захтјева предузетника,
- неадекватна правна регулатива по питању некретнина (не постоји адекватна евиденција у ЗК⁷ уредима, високе дажбине на промет некретнина, неадекватна судска пракса),
- неадекватна правна регулатива као подршка развоју банкарског сектора (нерегулисано тржиште дуга, могућност кредитирања краткорочним изворима финансирања дугорочних предузетничких подухвата) и
- неадекватан наступ пословних банака (непостојање института управљања односима са клијентима).

Намеће се као закључак да на просторима Републике Српске, односно Босне и Херцеговине, не постоји адекватна институционална подршка за развој микро, малих и средњих предузећа. То је посебно уочљиво код отварања нових предузећа, односно тзв. start up-ова, при чему административно-управни захтјеви према предузетнику су такве природе да он троши много енергије (времена и новца), а да није ни започео предузетнички подухват. Као подршка за развој микро, малих и средњих предузећа на нивоу Републике Српске формирана је Агенција за развој малих и средњих предузећа с циљем унапређења овог процеса.

⁵ Што асоцира на рочну неусклађеност извора средстава.

⁶ Микро, мала и средња предузећа.

⁷ Земљишно-књижним.

Овакав наступ државе је иницијална каписла будућем развоју малих и средњих предузећа. Институционална подршка Владе на остваривање пројекта раста и развоја микро, малих и средњих предузећа, као основе развоју националне економије, довела би до активнијег наступа пословних банака у подржавању предузетничких подухвата и пројекта.

Треба имати у виду и званични став⁸ Европске уније, у односу на просперитет њених грађана, и да он зависи од развоја малих и средњих предузећа, те да од 19,3 милиона предузећа у Европи, 99,8 %, јесу мала и средња, која запошљавају 66 % радно активног становништва и остварује 54% укупног промета. Зато је, а ради остварења вишег нивоа развоја микро, малих и средњих предузећа, неопходно довести у зависност интерес пословне банке, Владе и предузетника, како би се провеле све неопходне институционално-законодавне и привредне претпоставке остварења овог циља и у Републици Српској. Посебно када се зна да пословне банке, придржавајући се основних принципа пословања и улагања, нису спремне преузети ризик за пласмане који нису адекватно обезбјеђени и пласирати средства у предузећа која у свом пословању исказују губитке, или су дошла под удар принудне блокаде средстава. С обзиром да start up предузећа немају билансе пословања из којих би се утврдила њихова успјешност, те не посједују адекватно обезбјеђење у некретнинама и да им је јемце тешко пронаћи јер немају развијену пословну мрежу сарадника, она нису у позицији да могу остварити затварање конструкције финансирања подухвата и пројекта помоћу банкарских кредита.

Остварење раста, развоја и отварања микро, малих и средњих предузећа, односно предузетничких радњи и подухвата, могуће је уз адекватну подршку институција система, банака и образовног система.

Пословне банке Републике Српске морају из темеља промијенити филозофију свог пословања. Прије свега, извршити организационе промјене у циљу стварања ефикасне пословне банке са мјерљивим резултатима свих организационих дијелова, па и мјеста. Едуковати менаџере свих нивоа са посебним акцентом на управљање организационим промјенама, управљање временом, материјалним и кадровским ресурсима, а посебно управљање односима са клијентима (Customer Relationship Management), те израдити стратегијске планове пословања укључујући кредитирање ММСП (посебно start up). На овај начин створила би се адекватна организациона претпоставка ефикасног наступа банке, која би уз информатичку подршку и уз конкретизацију Владине подршке, довела до остварења вишег нивоа привредног развоја земље.

⁸ www.emins.org/publikacije/evropaplust/serijal1/broj33/5halo.htm (21.08.06.)

Конкретизација Владине подршке⁹ подразумијева настављање започетог процеса кроз формирање гарантног фонда као обезбјеђења за покриће ризика микро, малих и средњих предузећа. Он може да служи за дјелимично или потпуно покриће ризика у овисности од намјере Владе у циљу трасирања предузетничких подухвата у одређена подручја привреде и земље. Овај гарантни фонд не би дијелио кредите али би послужио као кредитна линија за покретање развоја малог предузетништва и био додатни стимуланс банкама за пласирање средстава, снижавање каматних стопа и веће учешће банака у финансирању инвестиционих захвата.

Модел предузетничке банке

Услови за настанак

Функционисање привредног система у Републици Српској, односно Босни и Херцеговини, елиминишући утицај тржишта, зависи, прије свега, од количине расположивих финансијских средстава која могу издвојити и обезбједити привредни субјекти и кредитних средстава банака. Ту је уочљив несклад који се појављује између тежње сектора ММСП за остварењем раста и развоја и потреба банкарског сектора да пласира средства уз максимално обезбјеђење.

Развој привредног система једне земље директно је условљен развојем финансијског тржишта, а посебно банкарског сектора. С друге стране, привредни систем и ниво његовог развоја директно се одражава на банкарско пословање и успјешност пословне банке у реализацији пословне политике. Немогућност остварења планираног предузетничког подухвата доводи, како предузетника, тако и пословну банку, у ситуацију неизвршавања преузетих обавеза. Предузетник није у позицији да може враћати кредит и трпи посљедице таквог стања кроз обрачун затезних камата и немогућност поштивања обавеза који произилазе из пословне функција, а банка долази у позицију неостварења планиране динамике прилива и одлива средстава, неиспуњења планских величина, смањене ефикасности пословања и провођења додатног резервисања¹⁰. Таква позиција намеће потребу изналагања рјешења која ће довести до промјене наступа пословне банке и њене филозофије пословања.

Класично поимање банкарске функције престаје бити атрактивно само по себи. Нови облици и улога пословних банака намећу се као

⁹ До сада видљива кроз: формирање Агенције за МСП РС, регресирање камате у примарној пољопривредној производњи, бесповратне помоћи Сектору МСП, организовање едукација, семинара, сајмова и сл., прим. аутора.

¹⁰ Резервисање за потенцијалне губитке.

неминовност ради остварења функције банке у репродукционом циклусу привреде једне земље, а и шире. Нови послови и нови приступи захтијевају суштинске промјене у филозофији пословања банке.

Да би пословна банка могла одговорити изазовима времена, окружења и турбулентним промјенама које се испољавају, посебно, кроз процес глобализације, неопходне су промјене, како у филозофији пословања, тако и у филозофији размишљања менаџмента пословне банке. Неопходни су предузетни менаџери, који имају визију и који ће на основу релевантних тржишних података и проведених истраживања креирати пословну политику банке у функцији раста и развоја, уз остварење мисије пословања. Способност менаџерске функције огледа се у способности пословне банке да одговори брзим и динамичним промјенама у окружењу, утицају тржишта, законске и правне регулативе, односно наступу и утицају конкуренције. Остварење добити, правилно усмјеравање и диверзификација тржишта, те диверзификација банкарских производа и услуга су активности које се морају константно проводити да би се обезбиједио опстанак, раст и развој банке.

Ради остварења пословне функције банке, мисије банке, раста и развоја, као услова опстанка, пословна банка мора ефектно и ефикасно остварити своју улогу у репродукционом циклусу привреде. Када се зна да је привредни раст и развој економског система једне земље у директној вези са развојем микро, малих и средњих предузећа, онда је јасан смјер и правац у коме треба да се фокусирају активности дјеловања пословних банака. Европска унија, као и друге развијене свјетске економије, тежиште привредног раста и развоја стављају на мала и средња предузећа. Тако регије, као појединачни привредни простор састављен од мноштва локалних јединица које имају заједничке географске, историјске, културне и економске везе, и регионални развој треба да буду кључни инструмент за подршку и провођење процеса социјалних и економских реформи у земљи. Овакав приступ подразумијева блиску сарадњу са свим новим и постојећим републичким, регионалним и локалним агенцијама и институцијама, владама, универзитетима, школама, међународним агенцијама у циљу бржег остварења економског раста, развоја предузетништва, те микро, малих и средњих предузећа.

Економски простор Републике Српске је релативно неразвијен и као такав не омогућава брз и динамичан раст и развој привредног система земље. Банкарски сектор у таквим околностима, сам по себи, не може да сам преузме ризик улагања, због присутне привредне, политичке и правне несигурности. Влада Републике Српске је предузела почетне кораке на оживљавању привреде кроз разне мјере потицаја развоју предузетништва, микро, малих и средњих предузећа. Ти потицаји показују своје ефекте кроз број новооснованих предузећа и благо повећање запослених.

Међутим, уложена средства су недовољна и имају мали утицај на раст и развој, а формиране институције¹¹ нису заживјеле и не остварују своју функцију. Разлози оваквог стања су многобројни, а издвајају се следећи:

- распад јединственог економског и географског простора као посљедица рата,
- спорост и неефикасност спровођења економских реформи привредног система земље,
- непостојање ефикасног система финансирања привредног раста и развоја, посебно сектора ММСП,
- висока цијена финансијских средстава,
- немогућност обезбјеђења довољних финансијских средстава ради високо заштићених колатерала,
- неријешено питање власништва над некретностима што спречава развој кредитирања привреде, посебно сектора ММСП,
- слаба повезаност сектора ММСП, образовних институција и владиних институција за подршку развоју предузетништва,
- недовољан обим финансијских потицаја и селективан приступ сектору ММСП, чиме се занемарују атрактивни предузетнички подухвати, који би можда остварили веће ефекте,¹² али не припадају дјелатности коју Влада подстиче,
- недостатак агресивности и проактивног наступа банкарског сектора у пружању подршке развоју сектора ММСП,
- недостатак сигурног правног оквира као подршке развоју банкарског сектора, прије свега, због недостатка регулативе у сфери тржишта дуга.

Као логичан намеће се закључак да на просторима Републике Српске, односно Босне и Херцеговине, не постоји пословна банка, као модел предузетничке банке који је развојно оријентисан на микро, мала и средња предузећа, самосталне предузетнике и предузетничке радње, а која је у функцији њиховог развоја. Најзначајнији разлози су истраживани у претходном дијелу рада, а многи други се односе на недостатак институционалног оквира и подршке за предузетничко дјеловање. Општинске институције не омогућавају брзу регистрацију ММСП и проводе је на класични административно-бирокупатски начин. Нема електронског приступа органима овлаштеним за издавање дозвола нити брзе и ефикасне доступности услова и образаца за регистрацију. Не постоји довољна едукованост становништва и недовољна представа о

¹¹ Као што је инвестиционо-развојна банка, прим. аутора.

¹² На раст и развој предузетништва, повећање запослености, развој локалне заједнице и сл.

микро, малим и средњим предузећима, те неразумијевање улоге и значаја ММСП у развоју националне економије.

Пословне банке у Републици Српској нису укључене у институционалну стратегију подршке развоју ММСП. Нема аранжмана са локалним и регионалним, односно републичким органима власти на формирању гарантних фондова који би вршили додатни потицај за финансирање предузетничких подухвата ММСП. Овај дио се посебно односи на start up предузећа, која тек почињу са радом и којима треба значајна финансијска подршка за њихов подухват. Није могуће финансирање предузетничких подухвата без много условљавања и обезбјеђења значајних колатерала. Одлучивање о кредиту не врши се на основу бизнис планова, новчаних токова, стратешких планова развоја, едукованости, спремности и искуства менаџерског тима.

Ради превазилажења постојећег стања треба промијенити филозофију наступа пословне банке и од пословне формирати предузетничку банку. То не подразумева само техничко-технолошке, нити организацијско-структурне промјене у банци, већ и промјене у филозофији наступа. Предузетника банка мора уважавати сваког клијента и предузетника који јој се обраћа са одређеним захтјевом, а менаџерски тим мора, приликом контаката са клијентом, као и приликом одлучивања, да цијени не само своје вријеме, интересе и ризик, већ исто то и код клијента. Цијенећи свој новац, мора да цијени и новац свог комитента, малог предузетника. Треба да пође од економске логике и када зна вриједност ангажованих средстава за кредит и ризик са којим се сусреће, мора да зна и вриједност предузетничког подухвата који финансира. Менаџерски тим и кредитни референти морају да уђу у суштину намјере¹³ и намјене¹⁴ пласираних средстава.

С друге стране, постојали би гарантни фондови који би вршили покриће неосигураних износа кредита. Основа наступа банка би била поузданост остварења пословних планова клијената. Банка би ефектно и ефикасно рјешавала кредитне захтјеве и вршила константну едукацију кредитних референата за обављање припреме кредитних приједлога, читање билансних ставки и израчунавање адекватних показатеља. Кредитни референти морају добро познавати специфичности подручја рада за које врши кредитну анализу, односно припрему кредитног приједлога за одобрење средстава.

На основуведеног истраживања може се констатовати постојање потребе за предузетничком банком на просторима Републике Српске. Остварење те потребе уско је везано са глобалном економском

¹³ Које ефекте ће произвести, прим. аутора.

¹⁴ У коју област ће се средства уложити, прим. аутора.

политиком коју проводи Влада Републике Српске. Предузетничка банка као модел банке, који ће бити у функцији раста и развоја микро, малих и средњих предузећа, не може се остварити без стварања институционалног, законодавног, политичког и социјалног миљеа за њено функционисање.

Модел банке

Предузетничка банка је комерцијална банка која послује на профитабилној основи. Бави се свим банкарским пословима и обавља све послове са привредом и становништвом, као и услужне, посредничке, брокерске и послове инвестиционог банкарства. Предузетничка банка би била повезана са државним органима, преко Републичке агенције за развој малих и средњих предузећа, са којом би координирала послове везане за провођење разних врста потицаја у привреди и ванпривреди, обезбјеђење гарантних средстава за гарантне фондове, као и координацију са државном Инвестиционо - развојном банком Републике Српске. Поред тога, предузетничка банка би уско сарађивала са сектором невладиних организација, разним европским комисијама, комисијама Уједињених нација, Свјетске банке и Европске банке за обнову и развој, регионалним комисијама и банкама за обнову и развој, појединцима и појединачним невладиним фондовима и лицима. Предузетничка банка послује на класичним банкарским принципима и начелима,¹⁵ заснованим на тржишним принципима, с циљем остварења раста и развоја микро, малих и средњих предузећа, уз остварење добити.

Предузетничка банка, као **модел банке**, која би била у функцији оснивања, опстанка, раста и развоја микро, малих и средњих предузећа, као и предузетничких радњи, подухвата и пројеката, обезбиједила би своју мисију постојања у дугом временском периоду. Било која пословна банка може постати предузетничка банка ако промијени филозофију свога рада и окрене се иновативности, креативности, новим технологијама, улагању у едукацију и школовање кадрова. Иако је основна функција предузетничке банке подршка микро, малим и средњим предузећима, она би обављала и све друге банкарске послове и пословала са свим другим привредним и ванпривредним субјектима, институцијама, органима, организацијама и грађанима.

Оснивачи банке била би правна и физичка лица у складу са Законом о банкама Републике Српске. Органи, дјелатност, пословање,

¹⁵ Економичности, рентабилности, ликвидности, сигурности, профитабилности, законитости пословања, транспарентности, дисперзије ризика и очувања и увећања реалне вриједности капитала.

надзор банке, такође се бирају, односно, дефинишу у складу са наведеним Законом.

Потенцијал предузетничке банке чинила би:

1. укупна средства и извори средстава пословне банке,
2. средства Инвестиционо-развојне банке Републике Српске,
3. средства фондова,
4. потицајна средства локалних, регионалних и републичких органа,
5. средства невладиних организација,
6. средства европских и свјетских, односно комисија уједињених нација, намијењена регионалном и локалном развоју,
7. средства донатора и
8. друга средства.

Средства, наведена у тачкама од 2 до 8, ангажују се на бази уговора предузетничке банке са власником средстава и под обострано договореним и прихваћеним условима. С обзиром да је основна функција предузетничке банке подршка развоју привредног система земље, то ће се ангажовање ових средстава настојати остварити по што нижом каматном стопом. Камата на ангажована, али и на пласирана средства би се изражавала у једном проценту и представљала би цијену капитала, односно ефективну каматну стопу. Основни мотив предузетничке банке и других учесника је подршка развоју ММСП уз ниску цијену капитала.

Предузетничка банка ће на тај начин обезбиједити више циљева:

- постати конкурентна на финансијском тржишту Републике Српске,
- обезбиједити оснивање, раст и развој сектора ММСП,
- повећати ниво привредног развоја Републике Српске и свих параметара националне економије¹⁶,
- повећати запосленост,
- обезбиједити дугорочан раст и развој банке и сигурност ангажованих средстава,
- омогућити приступ предузетника јефтиним изворима финансијских средстава,
- омогућити приступ изворима финансијских средстава предузетницима, који немају потребне или довољне колатерале, преко формиранних гарантних фондова,
- обезбиједити неселективно и селективно финансирање предузетничких активности¹⁷ и

¹⁶ Нето и бруто национални доходак, национални доходак по глави становника и др.

¹⁷ Селективно за намјене које захтијевају депозитари-уговорачи, а неселективно из потенцијала банке.

- дивиденду за акционаре, а камату за депозитаре¹⁸.

У циљу остварења наведених и других циљева предузетничке банке, неопходно је провести темељиту **техничко-технолошку, организациону и кадровску** припрему кроз:

1. постављање организационе структуре банке у функцији остварења мисије банке,
2. провођење потпуне аутоматизације и дигитализације процеса,
3. извршење сертификације и провјере софтвера¹⁹,
4. извршење сертификације система управљања у складу са стандардима,
5. вођење кадровске политике у складу са постављеном организацијом у функцији остварења раста и развоја банке,
6. константно вршење едукације кадрова у складу са очекиваним промјенама на финансијском тржишту и у сектору ММСП,
7. константно вршење истраживања на финансијском тржишту,
8. подржавање тимског рада, креативних и иновативних мишљења и приједлога,
9. развој осјећаја припадности запослених колективу предузетничке банке,
10. развој мотивације свих запослених.

Ради ефикаснијег остварења постављене функције предузетничка банка ће константно проводити едукацију кадрова у подручју финансијског надзора, новчаног пословања, унутрашње ревизије, платног промета, истраживања, система управљања и квалитета. Предузетничка банка едукацију кадрова треба посматрати као **перманентан систем образовања** својих кадрова. **Сертификација процеса**, инсталираног хардвера и софтвера је доказ пословне оријентације банке за обављање пословне функције банке, у складу са највишим свјетским и европским стандардима, што је шанса предузетничке банке да опстане у свеопштим условима конкуренције на финансијском тржишту и процесу глобализације привреде. Дугорочно, банка ће кроз своје пословање покушати обезбиједити **проток** расположивог **инвестиционог капитала** у смјеру профитабилног инвестирања у привредни развој Републике Српске, прије свега микро, малих и средњих предузећа и предузетничких радњи и подухвата. У свом раду банка ће уско сарађивати са Републичком

¹⁸ Владу, Развојно-инвестициону банку, фондове, НВО, Комисије и др.

¹⁹ Банкарског информационог система, односно другог независног или повезаног софтвера.

агенцијом за развој малих и средњих предузећа Републике Српске²⁰, чија улога је да усклађује провођење потицајних мјера, непосредно их проводи ако је за то задужена од стране Владе, анализира и извјештава о оствареним резултатима, на бази сарадње са другим тијелима и институцијама које су укључене у подстицај развоја микро, малог и средњег предузетништва.

У складу са својим овлашћењима и проактивном улогом са предузетничком банком, Агенција ће **остварити сарадњу** кроз:

- провођење финансијских подстицајних мјера, апострофирајући подручја дјеловања у складу са стратегијом привредног развоја земље, и у том контексту микро, малих и средњих предузећа,
- изналажење модела обезбјеђења средстава за формирање гарантних фондова за развој предузетништва,
- давање стручне подршке развоју предузетништва,
- остварења сарадње са образовним и научно-истраживачким институцијама и сл.

Да би предузетничка банка могла успјешно остварити функцију подстицаја развоја микро, малих и средњих предузећа, неопходно је објединити све факторе који утичу на економску политику земље, раст и развој појединих сектора њеног привредног система, односно оних дијелова који дјелују на раст и развој појединачних географских простора, локалних и регионалних цјелина. Предузетничка банка мора понудити тржишту, привреди, ванпривреди, институцијама и организацијама квалитетан извор средстава за финансирање развојних пројеката из домена своје пословне активности. Овај модел банке подразумијева предузетништво у најширем смислу, односно селективно и неселективно дјеловање на привредни развој. Такође, подразумијева **обједињавање** свих појединачних **извора финансирања** и појединачно уговарање цијене капитала коју нуди дотични извор - депозитар, или донатор, као и намјену, ако се на њој инсистира. Такав капитал има своју цијену, која мора бити у функцији развоја микро, малих и средњих предузећа. Пословна банка сходно томе имаће разгранату лепезу понуде капитала, чија цијена неће бити јединствена, већ различита од извора до извора, односно, од намјене до намјене.

Функционисање банке

За функционисање предузетничке банке веома значајна полука је институционална подршка, а која би морала да се одвија кроз владине институције, агенције и организације. Влада - држава не би била власник

²⁰ Као и са ресорним министарствима, комисијама и сл.

капитала, нити дијела капитала, не би постављала органе и управу банке, већ би у циљу развоја предузетништва, микро, малих и средњих предузећа:

- пружала логистичку подршку у интересу општег привредног раста и развоја,
- омогућила повећање националног дохотка и бруто друштвеног производа,
- обезбиједила веће запослење становништва,
- повећала ниво економског развоја земље,
- повећала нивоа техничко-технолошког развоја земље,
- довела до повећања степена образовања становништва кроз програме перманентног образовања и
- издвојила адекватна средства за којима би и директно вршила потицај развоју предузетништва²¹.

Пристап изворима финансирања предузетницима, који нису у стању да понуде квалитетне колатерале, а који имају добре, развојне програме и пројекте, био би омогућен посредством гарантних фондова. **Гарантни фондови** би били различити у зависности од понуђача гарантних средстава, а у случајевима гдје гарантна средства нису намјенског карактера, били би гаранција програмима и пројектима предузетника који су квалитетни и имају добре изгледе на остваривост, неовисно о намјени и врсти пројекта.

Успостава кредитно-гарантних фондова омогућава превазилажење проблема са колатералом и пристап изворима финансирања развојних пројеката предузетника који немају довољно имовине да на класичан начин дођу до кредита. Кредитно-гарантни фондови присутни су у развијеним економијама већ више од 40 година, а појединачно и много раније²², и показали су се изузетно ефикасним у потицању развоја микро, малих и средњих предузећа. Тако је, Програм локалних иницијатива у Пољској 1994. године довео до оснивања првих осам кредитно-гарантних фондова, као дио пилот пројекта, који је финансирала Европска унија. Затим, Европско удружење узајамних гаранција (EMGA) формирано је 1992. године и обухвата преко 1.900 европских гарантних друштава, а која сервисирају преко 2 милиона малих и средњих предузећа или 10% укупног броја МСП у Европској унији. Турска је изградила систем кредитно-гарантних удружења који броји преко 1.000 удружења и помажу

²¹ Та средства могу имати карактер донације - гдје би Влада преко Агенције за развој МСП одређивала критерије и намјену средстава, или депозитна, по одређеној каматној стопи - цијени.

²² Бриселска кредитна унија је основана 1848. године како би се белгијским предузећима омогућио пристап кредитима, а Banque Populaire у Француској основана је 1841. године.

преко 700.000 МСП. **Оснивање** јаког **кредитно-гарантног фонда**, који би дјеловао у оквиру предузетничке банке, је потреба времена у коме се налази привредни систем Републике Српске и намјере да основа развоја националне економије буду микро, мала и средња предузећа.

Намјера фонда треба да буде:

- подстицање кредитора на давање кредита развојним пројектима,
- давање већег обима гаранција за постојеће производе предузетника,
- приступ финансирању већег броја малих компанија са ширим дијапазоном инвестиција,
- давање гаранција за ризичне кредите.

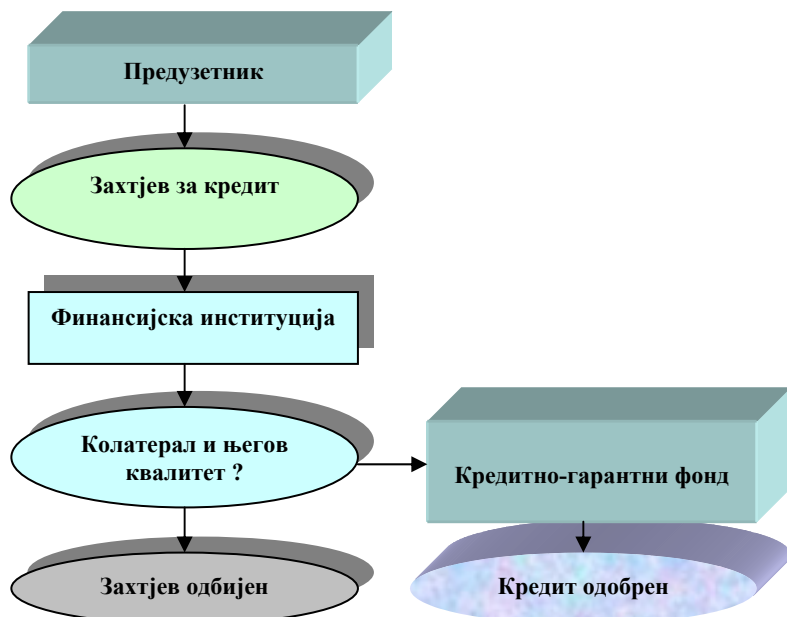
С обзиром да би на страни извора средстава предузетничке банке налазила се средства кредитно-гарантних или донаторских фондова, онда би ангажовање тих средстава било олакшано, без много процедура и потребне документације. Информациони систем банке омогућавао би приступ обрасцима и базама података банке ради ефикаснијег комуницирања, доласка до информација и конкурисања на средства фонда кроз подношење захтјева за кредитирање из тих средстава или омогућавање гаранција. Функционисање кредитно-гарантног фонда приказано је на слици 1.

Кредитно-гарантни фондови би били кориштени за пројекте који се оцијене као високо оствариви, а кредитни-гарантни мултипликатор би се мијењао у овисности о процјени успјешности остварења и кретао би се од минимум 2²³ па надаље. Кредитно-гарантни фондови оснивају се као самостални субјекти или као јединице у оквиру неке организације, као што је Агенције за развој МСП.

Капитал кредитно-гарантног фонда састоји се од:

- гарантног портфолиа, који представља износ капитала који служи за покриће издатих гаранција, и
- оперативни портфолио, који представља буџет кредитно-гарантног фонда из којег се покривају трошкови пословања фонда.

²³ На 1 КМ колатерала даје се 2 КМ кредита-гаранције.

Слика 1: Механизам функционисања кредитно-гарантног фонда

Са становишта предузетничке банке интересантан је износ који представља гарантни портфолио. Банка са фондом има уговор којим се регулишу међусобна права и обавезе, односно цијена по којој се гарантни портфолио укључује у депозит банке.

Услове под којим предузетник остварује право на гаранцију фонда уређују међусобно фонд и предузетник, као и цијену давања гаранције. Уобичајена је накнада фонда у износу од 0,5 до 3% од износа издате гаранције. За брз раст и развој предузетништва у Републици Српској ова накнада не би требала прелазити износ од 2% од издате гаранције. Покриће за издате гаранције фонд узима тзв. *меке* колатерале:

- мјенице,
- административне забране,
- јемства трећих лица и
- писма намјере.

Узимањем ове врсте обезбјеђења кредитно-гарантни фондови не врше финансијско оптерећење предузећа и поспјешују предузетнике на кориштење ових инструмената обезбјеђења.

На просторима Републике Српске сваки кредитно гарантни-фонд морао би обезбиједити минимално²⁴ од 500.000 до 1.000.000 КМ износ

²⁴ Већи износ се подразумева и пожељан је. Прим. аутора.

гарантног портфолиа. На основу врсте намјене за коју се издаје гаранција и фактора ризика који носи предузетнички подухват користио би се различит коефицијент мултипликације. **Коефицијент мултипликације** представља кључни елемент за кредитно-гарантне фондове и представља битан фактор који омогућава остварење одрживости фонда. Мултипликатор представља коефицијент којим се множи гарантни портфолио, наравно, узимајући у обзир ризик од невраћања кредита и дефинише максималан износ одобрене гаранције. Кориштењем коефицијента мултипликације, предузетничка банка прихвата да укупан износ одобрених гаранција кредитно-гарантног фонда износи више него што је вриједност депонованог капитала кредитно-гарантног фонда. Вриједност мултипликатора се договара између предузетничке банке и фонда, а зависи од:

- висине стопе неисплаћених обавеза по кредитима,
- вриједности капитала фонда,
- броја и вриједности појединачних кредитних гаранција,
- нивоа међусобног повјерења банке и фонда,
- квалитета и обима сарадње,
- општег нивоа ризика улагања,
- опште економске ситуације и др.

Начин функционисања одобравања гаранција кредитно-гарантних фондова је различит.

- Један од начина креће од подношења захтјева предузетника фонду да му се одобри кредитна гаранција уз доставу потребне документације за одлучивање. Ако фонд процијени да је захтјев квалитетан, предузетник се обраћа банци са гаранцијом, као обезбјеђењем, да му се одобри кредит.
- Други начин је да се предузетник обраћа предузетничкој банци са захтјевом за кредит. Банка ако захтјев оцијени позитивним у име предузетника подноси захтјев кредитно-гарантном фонду.

У првом случају фонд оцјењује бонитет и оправданост захтјева предузетника и иницира процес тражења кредита својом позитивном одлуком. Тада фонд има веће трошкове пословања, мора да ангажује квалитетне кадрове који добро познају проблематику кредитирања и оцјене финансијско-рачуноводствених и планских величина, те познавати окружење, тржиште и привредни амбијент у коме послује предузеће.

Други начин за фонд је једноставнији и мање кошта. Банка преузима послове оцјене бонитета и процјене валидности предузетничких подухвата и на основу тако проведене активности прослеђује фонду захтјев на рјешавање.

Предузетничка банка може у договору са фондом, регулишући те договоре уговором, омогућити да радници фонда бораве и рјешавају такве захтјеве у просторијама банке. На тај начин повећала би се ефективност у рјешавању захтјева, што би резултирало већом ефикасношћу и банке и фонда.

Кредитно-гарантни фонд самостално прописује своја правила и процедуре: потребно вријеме за обраду захтјева, циљну групу предузетника, вриједност кредитно-гарантног капитала, максималан износ покрића кредитно-гарантне обавезе, износ максималне појединачне гаранције, максималну вриједност кредита, врсте кредита, вријеме трајања кредита, своју провизију и сл. Са предузетничком банком се договара коефицијент мултипликације.

Пословање фонда је независно од предузетничке банке.

Предузетништво, развој микро, малих и средњих предузећа, представљају основни задатак који се ставља пред органе власти у Републици Српској. Његово остварење могуће је кроз квалитетну, на интересној основи заснованој сарадњи, између предузетничке банке, на једној, и Владе, владиних институција, агенција и организација, на другој страни.

Закључак

Економски развој савремених привредних система заснован је на развоју микро, малих и средњих предузећа. Европска унија, Сједињене Америчке Државе, Јапан, Велика Британија, а у новије вријеме и Кина, схватиле су важност малог и средњег предузетништва и њиховог утицаја на развој привредног система земље, као и рјешавање најбитнијих проблема једне националне економије, као што су запосленост, образовање, раст националног дохотка и бруто производа, те рјешавање социјалних, економских и културних проблема заједнице.

Представљени модел предузетничке банке може бити носилац развоја микро, малих и средњих предузећа у Републици Српској. Наступ ове банке био би заснован на начелима тржишне економије и трајно оријентисан на раст и развој банке у функцији раста и развоја сектора ММСП. Остварење савременог предузетништва могуће је кроз настанак предузетничке банке, као банке чија је основна функција подршка оснивању, расту и развоју микро, малих и средњих предузећа, предузетничких подухвата и пројеката, те развој предузетништва на просторима Републике Српске, односно Босне и Херцеговине. Она ће омогућити приступ изворима финансирања свим креативним појединцима и предузетницима, ради остварења предузетничких подухвата, кроз широку лепезу понуда кредитних, гарантних, донаторских и других

расположивих средстава. Потпуно остварење функције подстицаја развоја микро, малих и средњих предузећа, подразумејева обједињење свих фактора који утичу на економску политику земље, раст и развој појединих сектора и привредног система земље, односно који дјелују на раст и развој појединачних географских простора, локалних и регионалних цјелина. Предузетничка банка мора понудити тржишту, привреди, ванпривреди, институцијама и организацијама квалитетан извор средстава за финансирање развојних пројеката из домена своје пословне активности.

Овај модел банке подразумејева предузетништво у најширем смислу: селективно и неселективно дјеловање на привредни развој, обједињавање свих појединачних извора финансирања, појединачно уговарање цијене капитала који нуди депозитар, или донатор, као и намјену. Такав капитал има своју цијену која мора бити, такође, у функцији развоја микро, малих и средњих предузећа. Предузетничка банка, сходно томе, имаће разгранату лепезу понуде капитала, чија цијена неће бити јединствена, већ различита од извора до извора, односно, од намјене до намјене.

За функционисање предузетничке банке веома значајну полугу има институционална подршка која би се одвијала кроз владине институције, агенције и организације. Влада-држава не би била власник капитала, нити дијела капитала, не би постављала органе и управу банке, већ би у циљу развоја предузетништва, микро, малих и средњих предузећа, пружала логистичку подршку у интересу привредног раста и развоја, повећања националног дохотка и бруто друштвеног производа, запослености, економског и техничко-технолошког развоја земље, повећања степена образовања, и издвајала адекватна средства за потицај и развој предузетништва.

Ради омогућавања приступа предузетника изворима финансирања, постојали би гарантни фондови који би вршили покриће неосигураних износа кредита. Основа наступа банка би била поузданост остварења пословних планова клијената. Предузетничка банка би уско сарађивала са сектором невладиних организација, разним европским комисијама, комисијама Уједињених нација, Свјетске и Европске банке за обнову и развој, регионалним комисијама и банкама за обнову и развој, појединцима и појединачним невладиним фондовима и лицима. Предузетничка банка била би савремена банка опремљена са најновијом информационом опремом, савременим банкарским софтвером и мрежно повезана са свим најзначајнијим институцијама финансијског и привредног система земље и окружења.

Потреба за настанком предузетничке банке на просторима Републике Српске произилази из постојећег стања у коме се налази

привредни систем земље, и захтјева који се стављају пред Републику Српску, односно Босну и Херцеговину - да се испуне ради прикључења европским економским интеграцијама, а прије свега Европској унији.

Литература

1. Bird, V.: **Enterpreneurial Behavior: Foresman and Company**, Prentice Hall Inc., London, 1989.
2. Бјелица, Б.: **Банкарство: Теорија и пракса**, Нови Сад: Будућност, 2001.
3. Вукмировић, Н.: **Савремено предузетништво: Наука и вјештина пословног успјеха**, Бања Лука: Економски факултет, 2006.
4. Вуњак, Н.: **Финансијски менаџмент: Банкарске финансије**, Суботица: Економски факултет, 1999.
5. Ерић, Д.: **Финансијска тржишта и инструменти**, Београд, Чигоја штампа, 2003.
6. Kitchen, R.: **Finance for Developing Countries**, John Wiley & Sons, Chichester, 1995.
7. Madura, J.: **Financial Markets and Institutions: 5th edition**, South WesternCollege Publishing, Cincinnati OH, 2001.
8. Микеревић, Д.: **Стратешки финансијски менаџмент**, Бања Лука: Економски факултет и Финрар. 2005.
9. Милаковић, Н.: **Треба установити обавезу исказивања ефективне каматне стопе у Републици Српској: Финрар**, 3 2005.
10. Rose, P.: **Money and Capital Markets: 8th edition**, McGraw-Hill Irwin. Boston, 2003.
11. S.C.Harper.: **Guide to Starting Your Own Business**, TheMcGraw-Hill Inc, New York, San Francisco, 1991.
12. URL [<http://www.abrs.ba>]
13. URL [<http://www.vladars.net>]
14. URL [<http://www.emins.orgv>]
15. URL [<http://www.cbbh.gov.ba>]
16. URL [<http://www.fba.ba>]

THE MODEL OF ENTREPRENEURIAL BANK

Vitomir Slijepcevic

Summary

The economy of Republic of Srpska, in other word, of Bosnia and Herzegovina, is one of the most undeveloped in this part of Europe. Economic system has a lot of weaknesses: economic, legislative and social characters. In such conditions the financial system, as a subsystem of economic system, experiences all consequences of such a system.

The commercial banks of Republic of Srpska went through the process of proprietary transformation, and that process in Federation of Bosnia and Herzegovina is in its final phase. Parallel with this process, there was the process - proprietary transformation of economic entities. The point of this process is that there was the privatization of devastated and war-demolished economy. The consequences of this condition are cessation of many enterprises, a great number of economically non-active population, grey economy increment and great investment risk of commercial banks, in other words other investors. The entrepreneur activities are not stimulated enough and the country, as well as commercial banks, did not give adequate preamble.

The possible solution is the adequate model of entrepreneur bank, which would through its partnership with the country, support micro projects of small and medium enterprises, as a strategic goal and task in creating common economic development of Republic of Srpska, in other word of Bosnia and Herzegovina. Such a model of entrepreneur bank, which is organized to give financial support for founding, increment and development of micro, small and medium enterprises, is essential and possible. It would have activities in order to found entrepreneur surroundings, as a subcondition for stable economic increment and development, which should lead the economy of Republic of Srpska to the level that would allow the country to integrate into european economy without any obstacles or into any other integrations.

Due to the fact that nowadays there is no commercial bank which is orientated to financial support of founding, increment and development of micro, small and medium enterprises, the aim of this task is to prove that it is possible to create adequate model of entrepreneur bank which would be in function of country development of economic system.

Key words: economic system, financial system, enterprise, commercial bank, entrepreneur bank, micro, small and medium enterprises, manager, endorser, interest, credit, deposit, profit, guarantee fund and multiplication coefficient.